

CULTURA CREȘTINĂ

revistă lunară

Redacția și Admini-
strația:
BLAJ.

Abonamentul:
Pe an 160 lei.
Pe șase luni. 80 lei.

Director și redactor
responsabil:
Dr. Ioan Coltor.

Fluctuat nec mergitur.

Intre frământările religioase, cari agită cu înverșunare pe o seamă de oameni, făcându-i să-și piardă cumpătul și să-și secătuească, până la istovire, puterile, cu cari ar putea aduce un conținut sufletesc în suflete roase de viții și pline de răutăți: două cuvinte liniștite.

Chestiunea cea mare, problema cea importantă, a unirii în credință, infiptă astăzi dureros în sufletul, în conștiința românismului, se va pune integral odată, se va pune curând, când, pregătite inimile prin darul lui Dumnezeu, căruia îi aparține biserica, pregătite prin apostolia celor buni, cari adâncesc totdeauna ei fundațiile imenselor opere, vor vedea, ca într'o lumină de fulger, limpede, evidentă, inexorabilă, singura, unica ei soluționare.

Norii, din al căror întuneric se va desprinde scânteia, vor fi probabil din furtuna dela miazănoapte.

Atunci va fi ușor ce astăzi pare imposibil. Atunci se vor năruți munți împiedecători, bariere de netrecut vor dispărea, se vor găsi apostoli prin toate văile țării: glasul sângelui va vorbi. Glasul sângelui și al conștiințelor curate.

Reacția unui adevărat creștinism zădărnicit de elemente streine, revolta forțelor noastre vitale înnăbușite

în scorbura urilor grecești, cari nu au nimic comun cu demnitatea, cu bărbăția, cu adâncimile sufletului românesc, setea după adevăr, setea fierbinte după credință, după viața vor aprinde atunci focurile mari, în cari vor pieri toți idoli patimilor omenești, se vor nimici toți aburii de otravă, cari întunecându-ne zarea, țin pe atâți frați iubiți despărțiți și departe de trupul cel mare și viguros al bisericii universale a lui Hristos.

Sgărieturile cari ne apar acum pe frunte încă nu sunt împunsăturile unei cununi de spini; nici svârcolirile neputincioase împotriva marilor convingeri încă n'au deschis răni ca ale martirilor lui Dumnezeu, după cari suspină cei mai buni dintr'ai noștri. Va trebui însă să trecem și peste acest munte al căpăținii, ca să se sbiciească prin biserica unită slăbiciunile poporului.

Acesta este miezul mistic dătător de viață în mijlocul amărăciunilor de toate zilele, acesta este crezul ispitător, rugăciunea infocată în miezul de noapte al nopților noastre vegheate.

Ne mulțumim astăzi, că, printre lacrimi, cunoaștem visul, mâne ne vom cutremura de entuziasmul înfăptuirii. Iar până atunci ura altora să o topim în iubirea noastră, cucerind cu bunătatea inimii inimile bune, sincere, neuitând însă niciodată, să apărăm până la sânge, în interesul neamului, comoara încredințată nouă, știind bine, că naea lui Petru se leagănă pe creastă de spume a turbatelor valuri, dar nu se confundă: fluctuat nec mergitur.

DR. I. COLTOR.

Dela vorbă la faptă.

N'au trecut decât două decenii de când purtătorii condeiului românesc, în presa zilnică, în reviste, în cărți, nu cutezau să pomenească numele lui Dumnezeu pentru a nu fi considerați ca înapoiți, ca oameni semiculți, și, deci, fără autoritate de a se pronunța în chestiuni de ordin cultural, național ori social. Când era necesar de-a se pomeni numele puterii supreme care cârmuește lumea și legile etice de-o potrivă, se scria de obicei: *Natura*.

Înainte cu douăzeci de ani noi trăiam încă sub teroarea doctrinelor materialiste din apus, de pe la mijlocul veacului trecut, doctrine, cari ca și altele, ajung de obicei stăpânitoare la noi după câteva decenii, — adeseori tocmai în momentul când în locul lor de obârșie sunt părăsite și înlocuite cu altele.

Înainte deci cu două decenii în publicațiile românești, fie dela noi din Ardeal, fie din Regatul liber, nu se pomenia numele lui Dumnezeu, nu se făcea caz din chestiunile de ordin moral și religios, decât în revistele teologice. Și, prin însuși faptul că aceste puține și sărace publicații, cutezau să discute chestiuni de ordin spiritual, erau disconsiderate de elementul „cult“, și nu le citia nime nici din curiozitate, dintre intelectualii laici. Cu chin cu vai le susținea preoțimea. O parte și din preoțime se mulțumia să le plătească, fiind „oficiale“ sau chiar impuse. Era o tactică de înțelepciune de-a nu se pune în dujmănie cu autoritatea ecleziastică dela care credeau purcesse publicațiile. Altă parte a preoțimei, *singura* preoțime adevărată le citia, le studia, doritoare de-ași fortifica credința și de-ași augmenta cunoștințele.

Nu vorbesc numai de preoțimea din Ardeal, ci din toate provinciile românești. În aceste din urmă desinteresul pentru lectura religioasă era chiar mai pronunțat decât la noi.

Dar iată că azi avem nu numai reviste ci chiar ziare în care se pun mereu probleme religioase, în care se tipărește numele lui Dumnezeu, se scrie despre divinitatea doctrinei și moralei creștine, fără ca scriitorul să se mai teamă că va fi trecut în rândul semidoctilor, al intelectualilor cari nu sunt la un nivel european. Nu numai cu prilejul serbătorilor creștine, ci și în zilele comune, găsim mereu în reviste și ziare articole în cari se pomenește cu laudă rolul credinței și al bisericii creștine.

Ar fi cazul să ne bucurăm și să credem că am început să intrăm și noi în curentul mentalității europene, după care a vorbi despre Hristos, despre învățătura și biserica lui, n'a fost niciodată semn de lipsă de cultură, decât pentru o parte disparentă a societății. În țările creștine din apus, chiar în epoca celui mai greu materialism științific, au fost totdeauna oameni învățați cari au ascultat liturgia, s'au împărtășit cu sfintele Taine, și nu minoritatea societății, ci majoritatea ei. Curentele au prins o anumă pătură socială, și nenorocul nostru care dăm mult pe importul de toate categoriile, a fost că până la noi pătrundea numai moda, care totdeauna e o manifestare de suprafață, și nu regula generală care constituia adâncimile vieții.

După războiu în apus au ajuns la ordinea zilei curente mistice, încă puțin cristalisate, cari se altuesc însă ușor pe fondul de practică religioasă, vecinic în ființă acolo.

Noi ar trebui să ne bucurăm de nouă apariție când vedem, în scris, interesul păturii culte, — a unei părți din ea, față de doctrina și morala creștină. Dar de trei-patru ani, decând probleme ale creștinismului sunt discutate și la noi *mai viu* în presă, — nu vedem, cu părere de rău, nici o schimbare în viața de toate zilele.

Nu trecem dela vorbă la faptă.

Și, ceea ce e și mai dezastruos, nu trec nici cei ce proslăvesc puterea creștinismului și a bisericii. Pătura cultă la noi e și azi, afară de cei ce au practicat creștinismul și în trecut, — indiferentă față de practica creștinismului. Bisericile ne sunt și azi, în tot cuprinsul României mari, goale de reprezentanții păturii culte. Dacă vrei să vezi *domni* la biserică, trebuie să intri în acele ale minorităților. Ce să mai vorbim de spovedire și cuminecare?

Dar nu s'au schimbat în *oameni noi*, în creștini adevărați, nici puținii cari proslăvesc creștinismul. Vom spune mare lucru afirmând că dintre cei cari vorbesc și scriu despre regenerarea societății prin creștinism, nici *zece la sută* nu se spovedesc *odată* pe an. Și câți dintre cei cari aruncă lozinci mari de regenerare morală, nu sunt înglodați în păcate ucigătoare pentru doctrina și morala creștină, în viață imorală, în poftă de câștig material și de glorie lumească, dându-se uneori în spectacol întregii societăți?

În astfel de împrejurări cum ne vom bucura de aparițiile din publicistica noastră în mod sincer, dar mai ales cum ne va

fi bucuria statornică? Când nu vedem trecerea dela *vorbe* la *fapte*? Când cutare arhiereu care-i pe buze cu numele lui Hristos iar la inimă cu pisma, cu dujmănia, cu duhul discordiei între frați, după care-și potrivește faptele văzute, după ce pe cele nevăzute de mult și le-a închinat mamonei? Cum ne vom bucura de începutul unei regenerări morale pentru care se fac îndemnuri prin presă, prin vorbiri și scrieri, când în viața de toate zilele ne izbim pas de pas de viclenia și imoralitatea lor? Cum să fie bucuria statornică dacă știm și vedem că publiciști laici, cari scriu cu vorbe mari despre puterea creștinismului, nu-și dau nici o silință să fie bine informați asupra stărilor sociale dela noi, ci scriu mai mult pentru a arăta că sunt la înălțimea curentelor spirituale din apus, dacă nu pentru a ataca pe frați de același sânge, cu o patimă care numai creștinească nu poate fi numită?

Până nu vom trece dela *vorbe* creștinești la *fapte* creștinești, suntem nevoiți să constatăm cu durere că întreg avântul de creștinism, de viață spiritua'ă, nu e decât o *importație*, o *modă*. Iar altoiul strein încă nu are ia noi, între intelectuali și preoțime, decât puține trunchiuri autohtone pe care se poate prinde.

Și, dela vorbe la fapte, trebuie să treacă întâi înșiși propagandiștii regenerării societății noastre prin biserica lui Isus Hristos, preoți ori laici. Altă cale către sinceritatea propagandei, și deci, către succesul ei, *nu există*. Doctrina și morala creștină nu-i o teorie care să poată câștiga credincioși prin cuvântul gol, ci numai prin cuvântul însoțit de faptă. Mai mult: *cuvântului creștin* îi premerge *fapta creștină*.

Dacă ești om sincer, și nu iai în bătae de joc învățătura Mântuitorului, ști că ești *mut*, până când fapta creștină ce-ți umple viața de toate zilele, nu-ți dă grai să vorbești.

La noi a pornit cuvântul înaintea faptei. Și de-aceea nime nu-l iea în serios, nici aceia cari îl spun, nici aceia cari îl ascultă.

De aceea pușinii, — preoți ori mireni alătura de popor — cari ne-au rămas și se mențin la nivelul creștinului din *convingere*, au o misiune extraordinar de grea de împlinit, dar și de o mare nobleță umanitară, și de un suprem interes național. Ei sunt — singurii — simburele sănătos al regenerării morale a neamului nostru prin creștinism, și al consolidării de veci a poporului român în patria lui unită. Ei singuri nu constitue

azi piatră de scandal pentru conștiința neamului nostru de țărani idealisti, umanitari, setoși de triumful eticei în viața de toate zilele, — o sete, care își are începuturile în adâncă credință în nemurire a strămoșilor noștri Traci.

De aceea ori unde s'ar găsi pe pământul României creștinii prin faptă, creștinii din convingere, mlădițele românești ale arborelui uriaș al creștinismului, trebuie să se cunoască, să se sprigine împrumutat, să-și unească eforturile.

Și cu puteri unite, cu *pilda* vieții lor în primul rând, să contribuie la venirea împărăției lui Dumnezeu pe pământul României. Mai mult poate face un simplu credincios adevărat pentru acest scop, decât un arhieru cu crucea de aur pe piept, cu vorba blândeții pe buze, dar cu viața privată imorală, și cu sufletul plin de furtunile ambiției deșarte sau ale pismei uci-gașe de oameni. Nu Mântuitorul a fost servit de ei vr'odată, ci dușmanul lui.

Spoiala vieții creștine niciodată n'a convins pe oameni, a fost vecinic urgisită și piedecă grea în drumul biruinții creștine.

„Din fapte vă va cunoaște pe voi lumea că sunteți necinicii mei“.

IOAN AGÂRBICEANU.

„Craiul Munților“.

În vara trecută, când cu Serbările Iancului, am avut ocazia să văd mai multe sate din Munții Apuseni. În *Bistra* am stat chiar două zile întregi. M'a atras mai mult această comună importantă, atât pentru mărimea ei, cât mai ales pentru momentele istorice, încă neexploatate, cari se leagă de dânsa. Urmăream în deosebi anii de preoție ai Mitropolitului *Alexandru Șterca Șuluțiu*, care a făcut atâta bine pentru muntenii păstoriți de dânsul. Și, în legătură cu viața aceluia tipic *popă românesc luptător* din vremile de răstribite, am avut ocazia să cunosc atâtea amănunte din suferințele de demult ale Moșilor.

Pe lângă hârtiile îngălbenite din arhiva parohială, am ținut să stau de vorbă și cu oamenii bătrâni din sat, cari în amintirile lor cuprind adeseori atâtea relații interesante asupra

trecutului. O după-amiază întreagă am stat astfel în coastă la „Vârșii mici“ cu *Diniș Petru lui Diniș*, contemplând Bistra cu nesfârșitele ei crânguri, resfirate peste șapte munți, ca Roma străbună. Și, firește, vorba noastră, pe lângă „preotul Șuluțiu“ de demult, s'a învârtit mai mult în jurul *Iancului*.

Bădica Diniș s'a emoționat peste măsură vorbindu-mi de „crăișorul nostru“. „C'am avut și noi odată crai, Domnule, dar' ni-l-a mâncat împăratu Neamțului, n'ar avea hodină!“

— „Tribunii lui cei mai dragi au fost dela noi din Bistra, Domnule. Ii fi cetit dumneata și prin scrisori de ei, de *Căra Ion* și *Bistrai Alexandru*, că tare au fost viteji. Ei au fost tot la dreapta Iancului și a Popii Balint, Dumnezeu să-i hodiească pe amândoi.

— „Că și Popa Balint are cântec. Dumneata nu-l știi?

Popa Balint ca paroh
Peste Roșia ține foc;
Ține foc, ține bătaie,
Pe unguri pe toți să-i taie!

— „Ș'apoi la Fântânele au fost și bistreni de-ai noștri cu albăceni și cu alții. Ei bistrenii au spus cum ungurii nu mai aveau gloanțe și Vașvări „comândașu“ alerga călărește printre ei și-i îndemna să nu se deie. Și *Oneț Gavrilă* din Albac văzându-l, zise:

— „Uite mă, pe tata lor! Pe ăla să-l potopim! — „Da Oneț n'avea pușcă și-l durea inima. Se întoarse deci către un vecin și-i zise:

— „Dă-mi măi *Dudule* pușca ta să-l iau!“ ... Și l-a luat...

Și alte multe mi-a povestit bădica Diniș în deal la Bistra, cari se vor scrie cu altă ocazie. Pe Iancu mai ales, de câteori îl pomenea, pleca fruntea și-și ștergea lacrimile.

— „El a fost *tata nost*, Domnule. Doi ani ne-a fost crai în toată legea, că noi n'am avut alt poruncitor atunci decât pe Iancu. Mergeam cu scrisorile la Câmpeni ca la împărăție și ne da dreptăți întărite, ca dela „gubernie“. Că Iancu era *gubernia noastră*“.

Așa spunea Diniș Petru din Bistra astăvară, în ajunul serbărilor Iancuului. Și interesant: coborînd în sat la *Părintele Marcu* cel bătrîn și povestindu-i de cele auzite cu „gubernia Iancului“ asupra munților, Sfinția sa mi-a arătat, *în original*,

un document, care dovedește neîndoios, că Avram Iancu într'adevăr a deprins în 1848—49 drepturi civile, ca un adevărat guvernator. Numele de „Crai al Munților“ n'a fost, prin urmare, numai o vorbă goală.

Iată documentul, a cărui „rezoluciune“ e scrisă în întregime de Iancu, a cărui ortografie o dăm întocmai:

La Prea Onoratul Domn Prefect Avram Iancu, aci înlăuntru scris umilita rugare.

Prea Onorate Domnule Prefect, — Fîind eu om bătrîn și de acûm înainte nehnaric de-a putea lucre și a-mi chivernisi economia mea, precum nici greutățile celea deobște a le purta, de unde avînd numai unicul fecior cu numele Costin Ion pã care vrînd a-l cãsători pînã cînd și eu mai sînt în viață, însă feciorul, dupacum prea înaltele porunci sunã, nu are vrîsta deplinitã, adecã 20 ani, ci acuma merge pã 18 ani, precum testimoniul de botez aci închis aratã, — cu plecãciune mã rog de Prea Onoratul Domn Prefect, ca din pricinile mai sus pomenite sã se milostiveascã a da feciorului slobozenie de a se putea pã lege cununa cu fecioara Donia Samfira iarã (§) din Bistra, întrã carii dupã canoanele bisericii nu se aflã nici o împiedecare, care așteptînd mîngãitoarea resaluție rãmân, al Prea On. Domnului Prefect, umilit șerb, Costin Ion, cetățean din Bistra.

Rezoluciune.

Suplicantelui issa da libertate de ași însura feciorulu, însa cu ace condițiune ca de cumva sar tãmpla ca la vreme feciorulu sa sa iee la statutulu militariu, în asemenea întãmplare sã nu aiba nici o pricina assa opune aceia ordinaciuni. Campeni. 16 Iuliu 1849. — Iancu, prefect.

ALEXANDRU LUPEANU.

Din copilăria lui Isus.

— Cetiți din apocrife. —

Apocrife biblice se numesc cărțile vechi, scrise de autori necunoscuți, evrei și creștini, înrudite prin titlu ori cuprins cu Cărțile sfinte, și cari, chiar din acest motiv, pe alocurea au fost socotite de inspirate.

Ele sunt produsul adâncilor frământări religioase, care au agitat ultimele veacuri dinainte de Hristos și primele veacuri creștine. Vorba așezată și scurtă, uneori laconică, a sftei Scripturi, nu putea potoli pia curiositate a credincioșilor din aceste vremuri, setea după miraculos și neastâmpărul sufletelor, cari doriau lumină chiar în tainele cele mai ascunse ale religiei și istoriei. Din contactul Iudaismului cu religiile și științele păgâne s'au născut o sumedenie de probleme noi, sporite încă de creștinism, care cereau răspuns. Apocrifele reflectează întreg acest sbucium sufletesc și cearcă să deslege toate problemele. Învățătura lor însă e scoasă din legende aprinse în fantasia poporului, din tradiții înflorite și învățături răstălmăcite, din concluzii meșteșugite și născociri fantastice, pe care, pentru mai mare crezare, le îmbracă în haină asemănătoare cu a Cărților inspirate.

Dar, cu toată mulțimea de fantasmagorii și scâlcieturi ce cuprind, importanța lor este foarte mare. Nu atât pentru unele învățături adevărate ale tradiției, cari s'au rătăcit în ele ca niște mărgăritare ascunse în o mare de nisip; nici pentru frumseța literară, poetică, împrăștiată uneori cu mână largă în șirele lor pietiste și întortochiate; ci mai ales din motivul, că ele ne desvăluie sufletul timpului în care s'a săvârșit mântuirea noastră și s'a clădit originea creștinismului. Toate nădejdiile și dorurile, temerile și credințele religioase și politice ale acestor veacuri se oglindesc în ele așa, cum trăiau în sufletul mulțimilor. Astfel ele ne înlesnesc înțelegerea multor pagini din Biblie și ne luminează începuturile bisericii. — Aceste motive justifică publicarea unora din ele în diferitele ediții ale sftei Scripturi (Rugăciunea lui Manasse; cartea 3 a Macaveilor).

De altă parte apocrifele întăresc, prin contrast, cum nu se poate mai bine, fidedemnitătea cărților noastre sfinte. O

bucată din *Evangheliile noastre* pusă alături de una din cele apocrife îți arată pipăibil distanța dintre sublim și ridicol, dintre portret și caricatură, depărtarea dintre ceea ce scrie degetul lui Dumnezeu și zgârieturile neputincioase ale închipuirii omenești.

Servească de pildă scurtele frânturi de mai jos, traduse din „*Evanghelia arabă a infanției*“ (ed. publicată de Peeters în „*Textes et documents pour l'étude historique du christianisme, sub direcția Hemner și Lejay. — Paris 1914.*)

* * *

(Zece zile a petrecut familia sfântă în peștera, unde s'a născut Isus). Iar după ce au trecut zece zile, au dus pruncul la Ierusalim; și la 40 de zile după naștere l-au dus în biserică în fața Domnului și, pentru a-l răscumpăra, au oferit jertfele prescrise în legea lui Moise, adică: „Tot întâi născutul de parte bărbătească se va socoti sfințit lui Dumnezeu“ (Luc. 2, 22—24 și Eș. 13, 2.).

Bătrânul Simeon l-a văzut strălucind ca un stâlp de lumină, când mama lui, fecioara Maria, îl purta în brațe, plină de bucurie. Ingerii, cu fața către el, îl încunjurau și îl preamăreau, întocmai cași garda (de onoare), care înconjoară pe rege. Simeon s'a îndreptat cu zor către Sf. Maria; și-a întins mâinile spre ea și a zis către Domnul Hristos: „Acum slobozește, Doamne, pe robul tău în pace, după cuvântul tău; căci văzură ochii mei îndurarea tă, care ai gătit-o pentru mântuirea tuturor popoarelor; lumină pentru toate neamurile și pentru mărirea poporului tău Israel“. (Lc. 2, 29—32). Ana, profeteasa, era și ea de față și s'a apropiat spre a da mulțumită lui Dumnezeu și a ferici pe sfânta Maria. (c. 5—6).

Iară dacă s'a născut Isus, Domnul, în Bethléemul Iudei, pe vremea lui Irod împăratul, iată magi au sosit din răsărit la Ierusalim, precum a fost porocit Zoroastru. Și au adus daruri cu ei: aur, tămâie și smirnă. S'au închinat (pruncului) și i-au oferit darurile sale. Atunci sfânta Maria, luând o fașă de-a lui (Isus), le-a dat-o ca o eulogie. Ei au primit-o din mâinile ei, cu mulțumită deplină. În aceeaș clipă un înger li-s'a arătat în forma stelei, care le fusese călăuză dintru început. Ei s'au dus, conduși de lumina ei, până au sosit în țara lor. (C. 7).

Regii și căpeteniile s'au adunat în jurul lor și au zis: „Ce-ați văzut și ce-ați făcut? Cum v'a fost dusul și întorsul? Și ce aduceți?“ Ei le-au arătat fașa primită dela sf. Maria. Atunci au făcut sărbătoare: au aprins un foc, după datina

lor, și i-s'au închinat. Au aruncat fașa în foc: focul a prins-o și a străbătut-o. După ce s'a stins focul, au scos fașa: era tot așa, cum a fost mai înainte, cași când nici n'ar fi atins'o focul. (Cf. Dan. 3, 50). Atunci au început a o săruta și a o pune pe ochii săi, și au zis: „Iacă, fără îndoială, o minune mare: focul nu a putut-o arde, nici vătămă“. Au luat apoi fașa, și au păstrat-o cu scumpătate, plini de adâncă venerațiune. (c. 8).

*

(În drum spre Eghipt, familia sfântă) a ajuns într'un pustiu, despre care li-s'a spus că e lipsit de siguranță. Iosif și sf. Maria s'au gândit să-l treacă noaptea. Mergând au văzut în drum doi tâlhari dormind, și alături o ceată întreagă de tâlhari, tovarăși ai lor, dormind asemenea. Cei doi tâlhari erau Titus și Dumachus. Titus a zis către Dumachus: „Lasă să treacă liberi acești oameni, să nu-i vadă tovarășii noștri“. Dumachus nu s'a învoit. Titus i-a zis: „Îți dau 40 de drahme și ca zălog, asta“. Și i-a dat cingătoarea ce o purta peste mijloc, ca să-l facă să tacă și să nu spună nici o vorbă.

Când Doamna (noastră) sfânta Maria a văzut purtarea frumoasă a acestui tâlhar, i-a zis: „Domnul Dumnezeu te va apăra cu dreapta lui și-ți va da iertare de păcate“. Domnul Isus a început să grăiască și a zis mamei sale: „O, maica mea, peste 30 de ani Jidovii mă vor restigni în orașul Ierusalim, și cu mine vor restigni și pe acești doi tâlhari, pe Titus la dreapta mea, și pe Dumachus la stânga; și, după ziua aceea, Titus va merge înaintea mea în raiu“. Ea a zis, „Să nu ți-se întâmple aceasta, fiul meu!“

Apoi au ajuns în orașul idolilor. Și când s'au apropiat: cetatea s'a năruit și s'a prefăcut în movile de pulbere.

*

De aici s'au dus la sicomorul, care se chiamă astăzi Matarieh. Aici Isus a făcut să fișnească un izvor, în care sf. Maria i-a spălat haina. Și din sudoarea Domnului Hristos, stoarsă (din haină) în locul acesta, a răsărit balsamul.

AUGUSTIN POPA.

Rolul național-cultural al Blajului în preajma evenimentelor din 1848.

De când cu unirea cu Roma, începută de mitropolitul Teofil și înfăptuită de Atanasie Anghel, lupta națională a Românilor din Ardeal pornește mai ales din Blaj. Prin unirea bisericească dela 1700 se spera nu numai îmbunătățirea stării pe teren bisericesc, ci și pe cel social-politic și cultural. Speranțe în mare parte înșelate — afară de terenul cultural. Deceționați din cauza promisiunilor devenite iluzorii, reprezentanții bisericii încep o luptă dărză pentru exoperarea pretenșiunilor juste ale poporului român, mai ales pe teren politic. Un *Inocențiu Micu*, un *Grigorie Maior*, înfrânți de puternicii deținători ai puterii, pentru că îndrăzniră să-și ridice glasul în favorul unui neam obidit, aflător în afară de cadrele datoare de drepturi ale legilor, — și-au sfârșit zilele, unul între zidurile orașului de leagăn al neamului nostru, iar celalalt între patru pereți înguști ai unei celule de mănăstire, din cetatea cu falnic trecut al Albei-Iulia.

Mânat de curentul naționalist al marilor scriitori din faza primă a școalei latiniste, *Bob* ia în mână cauza neamului expusă în acel vestit *Supplex Libellus Valachorum* (1791), dar durere, în dieta ardeleană a avut o atitudine pe care nimeni n'o poate aproba¹⁾.

Acestui vlădică cu o viață lungă i-se aduce, pe lângă toate meritele lui mai ales pe teren economic bisericesc, acuza, că n'a avut curajul să apere după vrednicie marea cauză națională, și că în decursul celor 42 de ani de păstorie în loc să fie un Maecenas, și să creieze sub egida sa proprie o epocă de aur în literatura noastră, cu concursul rarilor talente pe cari ni-le dăruise prevedința în aceea vreme, din diferite considerații, a făcut ca aproape toți oamenii mari din jurul său să se răslățească (*S. Micu, Maior, Șincai, Filipan*)²⁾.

Când rând pe rând închid ochii marii dascăli, un gol mare rămâne în viața noastră literară și culturală. Când bătrânul

¹⁾ Dr. Z. Păclișanu, *Luptele politice ale Românilor ardeleni din anii 1790—1792.*, A. R. Mem. sec. ist., seria III. t. I. mem. 2. — Buc. 1923 p. 30.

²⁾ Papiu Ilarian, *Istoria Românilor din Dacia superioară* ed. II. Viena 1852. v. I, p. 204.

arhiereu la patriarhala vrâstă de 91 ani închide ochii „Cleru rămâne cu bani, dar fără creștere“¹⁾.

Or, episcopul Bob pare a fi avut intuiția clară a întregii sute de ani, care a venit după el, când din cărțile tipărite de el, când din capitlul înființat de dânsul s'au răspândit peste întreg românismul luminile culturii și ale aspirațiilor românești.

Curentul de maghiarizare însă începuse prin unele părți să roadă la temelia neamului.

O reacțiune se impunea. Aceasta reacțiune pornește de acolo unde ardea făclia aprinsă a științei și a dragostei pentru neamul românesc, — din micul cuib intelectual dela îmbinarea Târnavelor, din școlile Blajului, dela dascălii liceului și ai seminarului²⁾.

Curentul de regenerare se pronunță încă de prin anul 1830 când episcopul Bob trece la cele vecinice. Revoluțiile ce-au izbucnit în acest an în diferite țări vor fi avut și ele o influință oarecare asupra centrului școlăresc, care era Blajul.

Dar dacă o reacțiune se produce, dacă cu anul 1830 un curent de regenerare își ia sborul din școlile Blajului — meritul nu e al urmașului lui Bob, al episcopului care nici el nu și-a sfârșit zilele în scaun. (Exilul din Viena însă își are motive tocmai contrare exilului înaintașilor săi dela Roma și Alba-Iulia).

Nu e vrednicia lui Leményi curentul naționalist din școlile Blajului, curent care prin ideile profesate în decurs de 18 ani a produs mărșul și vijeliosul 1848.

Episcopul, deși suflet nobil creștinesc, — și bătrânii își aduc și azi cu recunoștință aminte despre cele auzite cu privire la marinișnia lui, mai ales față de elevii săraci ai școlilor Blajului, — nu a îndrăznit să ia el însuși lupta cu dușmanii de veacuri ai poporului pe care-l păstoria. Crescut prin școli ungurești, cari în sufletul lui n'au produs reacțiune și indignare, Leményi care la moartea înaintașului său a ținut în catedrala Blajului un panegiric în ungurește, — lucruri mai pomenit până atunci —³⁾, nu simția nici o repulziune față de limba stăpânitorilor. El trăia în iluzia, ca de altfel

¹⁾ Ibidem, p. 206.

²⁾ Papiu Ilarian o. c. p. 110 spune, că „toată scăparea naționalității nu rămase aiurea, decât în scrierile literaților, în biserică și în școlile din Blaj“.

³⁾ Papiu Ilarian o. c. p. 105.

atâția dintre contemporanii săi, că o apropiere între Români și Unguri se va putea face și numai pe cale legală.

Astfel nu din partea lui și a aderenților lui de aceleași principii politice, a plecat curentul, care avea să culmineze în epoea anilor 1848/49.

Acest curent e opera generației de profesori tineri și entuziaști cari după anul 1830 au propovăduit în școlile Blajului. În aceste școli, completate pe timpul lui Leményi (cursul de teologie dela trei la patru ani, cursul de filozofie dela unul la doi ani) — și acesta e un mare merit al lui — s'a întâlnit deodată o pleiadă de oameni însuflețiți pentru idealul național de pe acele vremuri.

Aici era marele autodidact *Timoteiu Cipariu* încă din 1825, profesor când la seminar, când la liceu. Din 1829 avea de tovarăș pe *Simeon Bărnuțiu* (cu trei ani mai tânăr), care până la sfârșitul furtunos al procesului Leményian (1845—6) în atmosfera Blajului a trăit și aici a directivat el însuși atmosfera prielnică revoluției dela 1848.

Ioan Rusu — autorul *Icoanei pământului* cu prefața ei, simbol de naționalism luminat și intransigent¹⁾ — din 1831 până la sfârșitul său prematur din 1843, ani de-arândul a fost profesor la istoria universală, unde avea teren vast pentru propagarea ideilor sale salvatoare de neam.

Gheorghe Barițiu, cu un an mai tânăr decât Rusu și cu 4 decât Bărnuțiu, după terminarea teologiei e aplicat la 1835 ca profesor de fizică în Blajul acela, unde „a învățat să rămână Român și să scrie românește“²⁾, pentru a învăța la rândul său acelaș lucru pe alții.

¹⁾ Dr. Ioan Rațiu, *Ioan Rusu, Blaj, 1907* p. 36—41. Citez unele specimene »... ar nizuî Domniile Sale (Ungurii) ... ca Românii pe rând să desbrace limba părințească și în locu-i să primească pe cea ungurească: sau cu alte cuvinte: să piară poporul românesc din Transilvania. Moartea este un lucru mare pentru fiecare om și cu atâta trebuie să fie mai mare pentru un popor. Omul moare, vorbind creștinește, când se desparte sufletul de trup, și poporul când își uită limba, sau când se taie prin ascuțișul sabiei. Moarte e aceasta, moarte e aceea; numai cât cea dintâi se face pe încet și fără vărsare de sânge...« Ori »Eu din parte-mi socotesc a fi mai scump omului sufletul, și unui popor limba, și în acea formă a fi un popor dator a-și păstra limba, în carea e dator un om a-și păstra viața. Acestea sunt zise în contra unor exaltați poftitori de ungurirea Românilor...«

²⁾ *Tribuna* din 1893, Nr. 91. după Dr. Ioan Rațiu, *Dascălii noștri*. Blaj, 1908, p. 79.

Demetriu Boer între anii 1840—45 (când e suspendat dimpreună cu Bărnuțiu) propune la seminarul teologic istoria bisericească și dreptul particular al bisericii române răsăritene, în românește.

Ștefan Moldovan, mort în 1900 ca prepozit la Lugoj și care ne-a lăsat un vast material pentru cunoașterea evenimentelor din 1848/49¹⁾ — ca unul care, fiind protopop în Mediaș (din 1847), fusese numit vprefect peste ținutul Mediașului și al Sighișoarei și ne-a păstrat corespondența dintre el și Bărnuțiu, respective comitetul național din Sibiiu; în tinerețele sale, între anii 1836—38 fusese și el profesor (de mat.) la Blaj.

Și, ca să închei șirul profesorilor aparținători curentului național — deși s'ar putea continua — amintesc, last not least, pe Beniaminul corpului profesoral din ajunul izbucnirii revoluției — pe simpatizatul tinerimii din preajma marilor adunări dela Blaj, pe acela care a luat în 1846 moștenirea lui Bărnuțiu în catedra de filosofie și în rolul de prim îndrumător al tineretului pe *Aron Pumhul*, care în primăvara anului 1848 încă nu avea 30 de ani.

Toți aceștia și cei de-o concepție cu dâșii, erau începutul unei epoce nouă. Cipariu și Bărnuțiu, Rusu și Barițiu etc. se întâlneau zilnic și discutau mijloacele realizării unui ideal românesc, pe care ei îl vedeau în ideia națională²⁾.

Bărnuțiu, om de suflet și de inițiativă e cel dintâiu care trece peste prejudițiile vremii și fără să aștepte îndrumări de sus, introduce la 1834 o reformă radicală în liceu, prin predarea în limba română a dreptului firii; ca un fel de sfidare la adresa dietelor ungurești, unde se pregătia stingerea limbii și a naționalității române. „Studentii sorbeau cu sete prelegerile lui Bărnuțiu din Dreptul naturii și peste tot din filozofia germană“³⁾ (a lui Krug). „Prin introducerea limbii naționale el puse temei la o cultură adevărat națională“⁴⁾.

Exemplul dat de Bărnuțiu a fost urmat și de alți colegi, ai săi.

O viață nouă pulsa între zidurile bătrânelor școli din Blaj, cari au pornit procesul de redeșteptare.⁵⁾ Graiul părintesc pus

¹⁾ Publicat în Transilvania, 1875 și 1876.

²⁾ Papiu Ilarian o. c. p. 210.

³⁾ Barițiu, Părți alese din istoria Transilvaniei I, p. 633.

⁴⁾ Papiu Ilarian, l. c.

⁵⁾ Vezi frumoasa caracterizare a muncii acestor profesori după Papiu Ilarian și la dl Bogdan Duică, *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu*, Buc. 1924, p. 37.

la loc de cinste începea să-și dea roadele. Faima liceului din Blaj, unde sta la catedră un Bărnuțiu, un Cipariu, un Rusu, s'a lățit la toți Români din Ardeal și Ungaria și curgeau din toate părțile spre Blaj, chiar și din Brașovul ortodox exclusivist de până atunci, elevi doritori de știință și grai românesc. Limba națională și metoda cea nouă de predare „încânta pe studenți, îi îndulcea pentru știință așa, cât studenții; și cei mai debili, studiau cu cel mai mare zel știința cea mai grea filozofia“¹⁾ Nivelul liceului din Blaj nu era cu nimic mai pe jos decât al celorlalte licee din patrie, ne spune bineinformatul Papiu Ilarian.²⁾

Elevii eșii din școlile Blajului s'au dovedit cei mai înflăcărați naționaliști.³⁾ E deci o exagerare și o contradicere până la un anumit punct, atât la Papiu Ilarian, cât și la dl Bogdan Duică, care-l urmează, prezentarea teologilor din seminar ca a unora, cari își trec vremea vorbind ungurește și cântând cântece de dragoste ca acel „Kis komárom, Nagy komárom“ — pe care pentru edificarea publicului cetitor și pentru evidențierea maghiarizării Blajului, îl și aflăm reproduș în cartea dlui Bogdan-Duică.⁴⁾

Locul unde Barițiu prin anii 1831—1834 a învățat să fie Român și să scrie românește, nu putea fi o pepinieră de maghiarizare.

Cei veniți dela școlile ungurești și cari în momentele libere vor fi fredonat și cântece ce li-s'au imprimat în auz în timpul petrecerii lor pînă la străini; de sigur au fost rari și singuratece excepții, iar nu regulă.

Chiar și împrejurarea aceasta nu poate prejudeca asupra sentimentelor lor românești. Dovada cea mai eclatantă e faptul, că în preajma și în toiul marilor evenimente din 1848/49, nu se află unul care să dezerteze dela „scopul sfânt“ al neamului (cum îl numesc contemporanii).

Barițiu amintește⁵⁾, că între anii 1830 și 1845 la școlile ungurești erau „dintr'odată câte o sută și mai mulți tineri dintre cei ce nu-și renegau naționalitatea“.

¹⁾ Papiu Ilarian, o. c. p. 211.

²⁾ Ibidem.

³⁾ Ibidem, p. 119.

⁴⁾ Op. cit. p. 47.

⁵⁾ Op. cit. I, p. 632—633.

Unii dintre ei treceau la „M. Oșorheiu“, pentru praxa judecătorească, iar alții intrau în seminarul din Blaj. „Așa d. ex. în Septemvrie 1831 intrarăm dintr'odată șapte inși la cursul teologic *tofi veniți numai dela Cluj, nu dela București, nici dela St. Petersburg*“.

Acești tineri în seminarul din Blaj citiau cărți interzise din cauza cuprinsului lor politic, d. ex. „Hitel“ a lui Széchenyi, „Balitéletek“ a lui Wesselényi, ori istorisirea experiențelor făcute de contele Béldi și Farkas în America de nord.

Mai citiau (dela 1836) cei cari știau ungurește și ziarul „Erdélyi Hiradó“ din Cluj, iar cei stăpâni pe limba nemțască ziarele nemțești din țară, ca „Pressburger Zeitung“, „Siebenbürger Wochenblatt“ (din Brașov), „Blätter für Geist“ etc. Din 1838, de când apare Gazeta și Foaia lui Barițiu, la ziarele străine se adăuseră și acestea.

Din cărțile și ziarele ungurești vedeau tendințele de emancipare ale ungarilor de sub absolutismul habsburgic, precum și planurile lor de maghiarizare. Ziarele nemțești, cari „combăteau maghiarismul asupritor“ le deschideau ochii asupra primejdiei ce-i pândește și pe Români din partea Ungurilor șovinști. În sfârșit, ziarele românești dela Brașov erau un complement prețios pentru ideile pe cari le auziau dela profesorii lor și dela ceilalți cărturari ai Blajului cari fierbeau grăbind ceasurile de desrobire ale românimii. De acea întâi și cei mai aprinși propagandiști ai adunării naționale de pe Câmpia libertății vor fi tocmai studenții și „clericii“ Blajului.

Prin urmare, în așteptarea și pregătirea marilor evenimente dela 1848, Blajul ardea cu cea mei curată flacără, singură în stare să aprindă masele largi ale întregului neam. Vom urmări cu alt prilej fazele ei nemijlocite — în pregătirea evenimentelor din 1848.

Dr. CORIOLAN SUCIU
profesor.

Din Meditațiile asupra Evangheliei.

de OTOCAR PROHASKA.

In Nazaret.

„Și a venit în Nazaret și era ascultând de ei“ (Luca 2, 51). Căminul părintesc! E viața comună așa cum Dumnezeu înțelege că trebuie trăită. *E locul de peregrinaj* al acelor, cari vreau să ducă o viață întru toate acomodată voinței lui Dumnezeu, dar nu au puțința de a săvârși ceva lucruri mari. *E adăpostul* idealului, ce-l poartă viața comună de toate zilele. E tărâmul, unde sufletul nu îmbătrânește. Visterie plină de comori, locaș de bucurie sfântă, palat de aur... Examinează-te, dacă trăești în acest spirit!?

Spiritul de cămin: atmosfera vieții lui nu e dreptul strict, nu e legea paragrafului, ci iubirea și condescendența, atențiunea, bunăvoința; spiritul prevenitor. Ce deosebire este între cămin și casarmă? Acesta e loeașul silei, dacă i-ar deschide porțile, îndată s'ar împrăști cu toții; dela vatra părintească însă, de l-ar și alunga pe om, nu-și dă odihnă până nu se reîntoarce. Ce deosebire este între cămin și ospătărie? Aici conduce spiritul interesului material, pentru bani te onorează și cu zimbete; la vatra familiară locuește dezinteresul. Ce deosebire este între cămin și casa bineprimitoare a părinților noștri? Aceasta ne menajază pe o zi două, e a noastră și nu prea; căminul însă e al nostru, și al nostru rămâne pe veci. Acest spirit să-l ducem cu noi în relațiunea noastră cu Dumnezeu: bunătate, iubire, dezinteres, îmbrățișare dulce. Să simțim până în adâncul sufletului că trăim din el și cu el. Căminul minții noastre e adevărul, al inimei e binele, căminul firei noastre întregi e frumuseța multicoloră; și apoi adevăr, bine și frumos, în măsură nemărginită, numai la el aflăm. — O, atunci el e căminul nostru. Cămin dulce, și plin de mirezme... ce bine-i să trăiesc în tine!

Lucru mult și numai lucruri mărunte, iată prin ce se caracterizează viața sfintei familii din Nazaret. Muncă trebuie; prin lene și trândăvie nu ne apropiem de casa din Nazaret. Viața stă numai din lucruri mărunte; ea e palpitarea inimei de sentimente delicate, trezvia continuă a spiritului; zelul, ocupațiunea zilnică, bunăvoința, zimbirea, dragostea, afabili-

tatea, iertarea, ajutorarea; toate sunt mici, numai Dumnezeu e mare, chiar și ce se arată mare, încă se compune din lucruri mici. Arta unui lucru mare stă în chibzuirea estetică și grațioasă a lucrurilor mici. Așadară mărunțișurile multe nu sunt contrare unei vieți frumoase și mari, dară o viață frumoasă e formată tocmai din potrivirea și armonizarea lucrărilor ei mărunte; să muncim dară din răspuțeri la celea mici, inspirându-ne și având totdeauna în vedere întregul mare. Rugăciunile noastre, tratarea noastră cu oamenii, cuvintele și accentuarea lor, expresiunea feții și ținuta corpului, toate aceste lucruri mici sunt pietricelele mozaicului strălucitor al unei vieți frumoase și mari. Arta lor e în spiritul casei din Nazaret.

Spiritul casei din Nazaret e sufletul pietății. Pietatea e inima de copil; în Dumnezeu vede cel piu pe tatăl său, în sfinți pe frații săi, în părinții săi pe Dumnezeu, în oameni pe Hristos; nu e rigid, nici egoist, nici frivol. Știe vorbi cu Dumnezeu și să se întrețină în apropierea lui: faptele, privirea, ținuta, aspirațiile, toate tradează contactul fin și grațios ce-l are cu Dumnezeu. Toate puterile lui sunt străbătute de spiritul lui Dumnezeu. Pe el nu-l privește mustrarea apostolului, că oamenii sunt „iubitori de sine, trufași, îngâmfați, ne iubitori, fără milă, cruzi, iubitori mai mult de plăceri decât de Dumnezeu“. — În acest spirit al evlaviei vreau să trăiesc, să contemplez pe oameni în relațiile lor cu Dumnezeu și să mă sbat într'acolo, ca în tot ce-i omenesc să văd întruchiparea gândurilor lui Dumnezeu.

Isus iubește Nazaretul și casa părintească, îi sunt dragi pereții, curtea și ținutul ei. Înțelege păsurile vecinilor săi și e cu mare atragere față de copiii din sat. Și aceasta se ține de pietatea lui. Sfinții nutresc o simpatie față de lume; ei sunt naïvi, față de cei din anturajul lor se poartă totdeauna cu atâta căldură sufletească și cu o nespusă bunătate. Să ne purtăm și noi cu toată evlavia față de părinții și frații noștri, față de casa părintească și patria iubită; căci doară nu suntem vitregi, ci fii adevărați. Să iubim sfânta maică biserică. Florile sufletului nostru să le ducem la altarul ei, să-i cântăm cântecele, să-i prăsnuim sărbătorile, să mergem la locurile sfinte, să-i onorăm servitorii, să nu-i bârfim. Să ne fie drag dangătul clopotelor, imnurile sfinte, aghiazma, uleiul sfințit, moaștele sfinților. Patria să nu fie pentru noi o concepție de polițist, ci sinteza unor sentimente nobile, umane; doar și pe aceea a conceput-o Dumnezeu în gândul său, și de aceea eu o iubesc și îi servesc cu plăcere.

Trad. de IOAN CRIȘAN.

Franciscanii în Moldova și Muntenia înainte de 1241.

Ne mai putând plana nici o îndoială asupra prezenței și activității dominicanilor și a clerului secular în dieceza de Milcov a Cumanilor¹⁾, rămâne să cercetăm și mult agitata chestie franciscană. O facem aceasta numai din punct de vedere istoric, *sine ira et studio*.

Chestia o restrângem deocamdată numai la perioada cuprinsă între înființarea ordinului franciscan și distrugerea de către Mongoli a episcopiei de Milcov în anul 1241. Firește că în această epocă nu poate fi vorba despre „frații minori conventuali“, căci, ca ordin separat și aprobat ca atare de Sfântul Scaun, Conventualii n'au existat înainte de anul 1517²⁾; vorbim deci despre singura familie franciscană care există atunci juridic sub numele de „frați mai mici“ (*fratres minores*) ai sfântului Francisc de Assisi. Iată deci chestia: lucrău deci frații minori în Moldova și Muntenia înainte de anul 1241?

Într'un „*Pro memoria*“, alcătuit de un părinte conventual dela noi pe la 1860, cetim: „E fapt sigur că ordinul minorilor sfântului Francisc a pătruns în *Dacia*, pentru predicarea Evangheliei, chiar dela întâia sa întemeiere, dupăcum reiese din bula lui Grigorie IX: *Cum qui recipit*, din 24 Iunie 1235³⁾. Mai jos e vorba de „*l'antica Dacia*, di cui la *Moldavia* formava la terza parte“. E lămurit că, pe lângă bula cetită, se mai face aluzie la vechea provincie franciscană a *Daciei*. Pe acelaș argument (*provincia franciscană a Daciei*) se bazează și *Schematismul* din anul 1906 al părinților conventuali din Moldova, sub provincialatul lui Iosif Giorgini, în care cetim: „Misiunea Moldovei, în care frații noștri duc povara și arșița zilei de șapte veacuri fără întrerupere, a fost întemeiată de însuș patriarhul nostru S. Francisc³⁾. Prezența franciscanilor

¹⁾ Cf. »Cultura Creștină« nrul 1 din acest an.

²⁾ Piu X. către generalul Franciscan, 1 Nov. 1909, în *Collectio actorum Pii X minoriticas familias respicientium* (Roma 1910) 30 Nr. 2: »Minores conventuales profecto, ut corpus distinctum ante annum 1517 non extiterunt«.

³⁾ Publicat de V. A. Urechie, din arhiva episcopiei de Iași, în *Codex Bandinus*, Anal. Acad. Rom., seria II., tom. 16, Mem.

în eparhia cumană (1227—1241) se afirmă și în *Schematismul conventual* pe anul 1915, sub comisariatul general al părintelui *Ulderic Cipolloni*: „Inființându-se în veacul al XIII-lea episcopia de Milkov pentru întoarcerea Cumanilor, au fost întrebuințați în această misiune frați minori din provincia Ungariei. Iar după ce catedrala și reședința episcopală au fost distruse de Tătari la 1241, grija sufletelor au purtat-o de bună seamă numai ei“. Pentru aceste afirmări nu se aduce decât o singură dovadă pusă în fruntea pasajului tradus de noi și însoțită de nota „*valde probabile*“; iată dovada în textul original: „*Licet nullum documentum positivum prae manibus habeamus, valde probabile videtur primos fratres ab Innocentio XV¹⁾ anno 1245 ad Tartaros et Cumanos missos, per terram Moldavicam transiisse: Cumani enim has terras incolebant*“²⁾. Lăsând la o parte alte citații, în cari nu se aduce nici o dovadă nouă, relevăm că până și în discursuri publice se afirmă mereu și destul de recent că „aici (în Moldova), chiar de pe timpul sf. Francisc, adică prin sec. al XIII, fiii Sărăcuțului din Assisi au îndurat foamea, lipsa, prigonirea...“³⁾. Rezumăm: *frații minori ai sfântului Francisc (mort 4 Oct. 1226) au pătruns în Moldova chiar dela întemeierea ordinului; ei au fost trimiși aici de sfântul patriarh, care e întemeietorul acestei misiuni; ei au lucrat în eparhia de Milcov (1227—1241) pentru întoarcerea Cumanilor; iar dela 1241 „ipsi ferme soli curam fidelium gesserunt“*⁴⁾.

Trecând la cercetarea critică a argumentelor pe cari se întemeiază tema expusă, mărturisim că rămânem uimiți în fața destăinuirii făcute de autorul „*notiței istorice*“ din *Schematismul anului 1915*: cucernicul autor mărturisește sincer că n'are „*nici un document pozitiv*“ pentru teza sa, fără ca din această constatare să tragă concluzia unei smerite tăceri.

sect. ist. (București 1895) CLXV. Memoriul e scris după rechemarea episcopului Anton de Stefano (1849) pe când acesta mai trăia la Neapole.

¹⁾ Inocențiu XV na existat încă! Trebuie pus Inocențiu IV (1243—54).

²⁾ *Schematismus fr. min. conv.*, prov. S. Ioseph în Romania, pro a. 1915 (Iassii 1914) 10.

³⁾ *Vieța*, revistă redactată de P. P. conventuali, a VIII (1 Sept. 1922, Nr. 9) 135.

⁴⁾ *Schematismul conventual* pe a. 1915, pag. 10.

Lipsa de „document pozitiv“ e suplinită prin următoarea *conjectură*, pe care autorul o numește „foarte probabilă“: *la 1245, Inocențiu IV trimite o delegație din frați minori la Tătari și Cumani; cum însă Cumanii locuiau în părțile noastre, urmează că ceidintâi (primi) franciscani au trecut prin Moldova la 1240.* Spre nenorocire însă, conjectura aceasta se prăbușește, cu toată „probabilitatea“ ei, în fața unui „document pozitiv“, care e chiar raportul lui Ioan de Plano Carpini, șeful acelei misiuni. Intr’adevăr, renumitul franciscan — care se iscălește „*apostolicae sedis legatus, nuncius ad Tartaros et nationes alias Orientis*“ — ne spune lămurit că misiunea a pornit di *Boemia*, s’a coborât în *Polonia*, iar din *Polonia* a trecut în *Rusia*, spre a se pune în contact cu Tătarii de *dincolo de Nipru*; delegația franciscană, pornind dela regele Boemiei, se oprește în *Cracovia*, de aici trece la *Kiew*, și de aici la *Kanew*, de unde, lăsând Niprul în urmă, înaintează prin *Cumania de dincolo de Nipru* până’n fundul Mongoliei ¹⁾. Acelaș drum e indicat și la întoarcerea misiunii ²⁾, iar *Cumania* pe care o descrie Carpini în raportul său, e *Cumania de dincolo de Nipru*, unde era centrul politic al Cumanilor păgâni ³⁾. Așadar, frații minori, trimiși de Inocențiu IV la Tătari în anul 1245, n’au trecut deloc prin Moldova.

Dr. I. FERENȚ.

INSEMNAȚI.

Reforma agrară în Europa. Heraclit considera lumea o continuă *devenire*, care se produce prin concilierea contradicțiunii, care este în toate lucrurile (Opoziția lucrurilor cu sine înseși). Această conciliere, ciocnirea celor contrarii, produce armonia. Deci războiul, în sens larg și în sens propriu, *este mama tuturor lucrurilor*.

Intr’adevăr toate războaiele produc schimbări, dintre cari nu lipsește niciodată trecerea averilor, mai ales a proprietății

¹⁾ Hurmuzaki-Densușianu, Documente I, 1 p. 235 C. 16. E raportul lui Carpini; titlul pus de Densușianu e greșit, cum am arătat în *Cultura Creștină*, XI 194¹. — D’Avezac, Relation des Mongoles ou Tartares Par le frère Jean du Plan de Carpin, Paris 1838.

²⁾ Hurmuzaki-Densușianu, op. cit., p. 239 C. 33.

³⁾ *Cultura Creștină*, XI (1922 Nr. 7—8) 194—5.

fonciare, în mâinile altor stăpâni. Toate războaiele aduc cu sine improprietărea combatanților. Așa era în timpul Romanilor, așa era în timpurile feudale, așa e și azi.

Improprietărea, în rezultatele ei ultime, a fost totdeauna binefăcătoare, pentru că totdeauna a întărit clasa aceea, pe care se razimă organizația de stat, din care se alimentează, prin selecțiune, elementul de conducere al statului. Când această alimentare a elementului dela conducere, uzat prin munca intelectuală și traiul rafinat, devine imposibilă, statul decade. Deci improprietărea țăranimii sărace în statele agricole, deși aduce cu sine o scădere trecătoare a producției, dacă se efectuează în așa fel, ca să întărească sau chiar să creeze o clasă țărănească de mijloc, este o întărire a statelor înseși și o garanță de progres general.

Războiul mondial, grație rolului important al țăranimii în apărarea teritoriilor naționale, a adus cu sine o revizuire radicală a distribuției proprietății fonciare. Asta mai ales în Orientul european, unde disproporția între marea și mica proprietate era mai izbitoare.

Dăm aici după datele statistice apărute în un studiu din *La Documentation Catholique*, no. 190 din 17 Martie 1923, un tablou sumar despre felul cum s'a făcut improprietărea în diferitele state ale Europei.

Prin deprecierea banilor și scumpirea alimentelor, țăranii și-au plătit ușor datoriile antebelice, ba au reușit să-și mai și cumpere pământuri. Dar improprietărea radicală s'a făcut prin intervenția politicei.

Această intervenție în diferitele state a avut caracter mai mult sau mai puțin revoluționar, despoind în măsură mai mare sau mai mică, fără compensații suficiente, pe foștii proprietari în favorul țăranilor.

În Franța, unde încă dinainte de războiu disproporția între marea și mica proprietate nu era prea mare, întărirea clasei țărănești s'a făcut fără intervenția politicei.

În Italia țăranii în multe locuri au ocupat terenuri cultivabile și parlamentul a trebuit să ratifice mai mult sau mai puțin această situație.

În Germania, pentru a nu micșora producția agricolă în timpurile de foamete de după războiu, guvernul s'a opus fărâmișării proprietăților mari mai ales în părțile nordice și orientale. Cu toate acestea o lege din 11 August 1919 obliga

pe marii proprietari, să-și cedeze o treime din moșiile lor, țăranilor. Această lege însă nu a fost aplicată sever.

In Rusia, țarii au șters sclăvia în 1861 și, mai ales după revoluția din 1905, au împărțit mult pământ mușicilor. Chiar proprietarii mari au împărțit de bunăvoie din pământul lor, așa că în 1914 abia mai era în mâna marilor proprietari 10%—20% din terenul cultivabil.

În 1917 și 1918 țăranii au pus mâna pe toate proprietățile fonciare private, fără să aibă vre-o idee directivă superioară. În sudul și sudvestul țării (Ucraina) pământurile s'au împărțit pur și simplu între țărani, individual. În celelalte gubernii, tot pământul, și acela pe care l'au avut țăranii mai înainte, a devenit proprietatea „Mir“-ului, adică a comunei, singurul proprietar al pământurilor, ce depind de un sat. Sunt și regiuni de acelea, unde averile țărănești, câștigate anterior, nu au trecut la „mir“ ci numai cele expropriate. Să nu ne închipuim, că țărănimea rusă ar fi câștigat mare lucru prin această expropriere. În cele 29 de gubernii, unde există statistici referitoare la aceasta, țăranii aveau cam în medie 1'87 desiatine (o desiatină e ceva mai mare decât hectarul) înainte de revoluție; după revoluție au 2'26 desiatine. În patru gubernii câștigul de pământ, de cap, e de 0'1 desiatină. Luptele civile și ororile comunismului însă au redus la ultima mizerie și au însălbățecit țărănimea rusă.

In Bulgaria, regimul lui Stambolinski a limitat maximul de proprietate la 30 hectare teren cultivabil sau 50 hectare pășune și pădure, pentru cei cari îl exploatează înșiși. Alții pot poseda numai 4 hectare, dacă sunt celibatari sau 10 hectare, dacă sunt căsătoriți. S'a impus munca obligatorie bărbaților trecuți de 20 ani și femeilor trecute de 16 ani. Pe lângă aceasta toți bărbații între 20 ani și 50 ani și femeile, afară de cele măritate, între 16 și 30 ani sunt obligate a lucra pentru stat 10 zile pe an.

In Jugoslavia, în vechiul teritoriu sârbesc țăranul avea situație favorabilă. Din 1865 începând diferite legi l'au protejat, scutindu-i de ipotecă o proporție anumită a pământului său, limitând dreptul de moștenire la descendenții de linie bărbătească și, mai în urmă, rezervând dreptul de a emite ipotecă, unei instituții de stat.

În Bosnia și Herțegovina, a rămas în vigoare starea medievală de iobăgie a țăranilor față de *beg* și *aga*, până în 1921. Această stare a provocat revolte. Cea din 1875 a fost

una din cauzele războiului ruso-turc din 1877/78. În 1911 Austriei prin avansuri dela stat, au înlesnit la 23480 de familii să-și rescumpere licertatea cu 21000000 coroane, prin liberă învoială.

În aceste provincii, precum și în celelalte teritorii rupte din fosta Austro-Ungarie, în principiu s'au dat țăranilor 5-75 hectare sau s'a întregit proprietatea lor anterioară la această cifră, lăsându-se proprietarilor dela 50 la 500 hectare. Improprietărirea s'a făcut cu multe scandaluri.

In Cehoslovacia, s'au lăsat proprietarilor 150 până la 200 hectare. Restul li-s'a plătit pe media prețurilor dintre 1913—1925. Legea are caracter *evolutiv, constructiv, adaptator*, prevăzând o intensă colonizare internă și crearea de ferme.

In Polonia, s'a hotărât minimul neexpropriabil în 180 hectare, maximul în 400. De fapt însă polonii, din cauza multiplelor greutăți interne, n'au expropriat pe nime. Au împărțit totuși țăranilor loturi indivizibile de 14—23 hectare din domeniile caselor imperiale ruse, germane și austriece. Pământul se plătește cu jumătate prețul normal.

In Litvania, legea din Februarie 1922, expropriează proprietățile dela 80 sau 150 hectare în sus, după împrejurări, și distribue țăranilor loturi da 8—20 hectare cu prețuri foarte scăzute.

In Lettonia, rămân neexpropriate maximum câte 100 hectare. Se creează cca 100000 ferme noi.

In Estonia, statul a confiscat toate bunurile senioriale cu supraedificate, animale și păduri și împărțește loturi de 20—25 desatine în nord, de 15—20 desatine în sud, de preferință ofițerilor și soldaților. Statul dă semințe și mijloace de cultură și material de construcție, iar colonii sunt obligați a construi ferme. Loturile deocamdată sunt arendate colonilor pe șase ani. Se va face un triaj și cei capabili vor rămânea proprietarii fermelor.

In Ungaria, bolșevismul sufocat de armatele române a deslănțuit o manifestare a sentimentului național și a ideii de ordine cu tendințe de reacțiune și astfel a împiedecat o expropriere radicală. Statul are dreptul de preempțiune și exproprierea vine în rândul al doilea. Nu s'a fixat nici o limită pentru proprietățile fonciare.

In Suedia, în 1922 s'au propus proiecte de legi pentru

exproprierea proprietăților eclesiastice și în unele cazuri ale celor particulare, și pentru înlesnirea așezării colonilor pe terenurile libere.

In România, țărani din Transilvania, Banat și părțile ungurene, au fost eliberați din iobăgie în 1848, cei din Basarabia în 1861, cei din vechiul regat în 1864. După războiul mondial au fost lovite de expropriere totală proprietățile celor cari locuiesc afară de fruntarele țării, ale persoanelor, cari și-au arădat pământurile de mai mult de 10 ani și a diferitelor societăți. Mini mul neexpropriabil e de 100 hectare, maximul de 500. S'au fondat în unele părți proprietăți rurale în favorul funcționarilor (ofițeri invalizi). Prețul e fixat de justiție și nu poate trece peste de 10 ori media venitului din 1917—1922.

Reforma agrară a fost mai drastică, după Rusia, în țările limitrofe cu ea. Astfel s'a pus stavilă bolșevizării acestor state. E de lăudat spiritul de sacrificiu și suprema înțelepciune politică a latifundiarilor români, cari au cedat fără greutate proprietatea lor în folosul țăranilor.

Statul însuș păgubește din această cauză. Dacă însă cărma statului se va îngriji, ca țăranul să fie luminat suficient și să fie întărit sufletește, pentru a lucra mai intensiv pământul, pentru a cruța rodul ostenelelor sale, și dacă va ști împiedeca fărâmițarea din nou a proprietății mici rurale, prin crearea unei industrii naționale, unde să se canalizeze surplusul de populație dela țară, atunci în două-trei decenii vom avea o clasă țărănească solidă, civilizată, conservativă, temelie neclintită a statului național.

Insistăm din nou asupra luminării și a întăririi sufletești a țăranului prin școală și biserică. Căci dacă nime nu se poate mântui și conduce fără lumina lui Hristos, cu atât mai puțin țăranul. Ar fi natural ca biserica să meargă mână în mână cu școala. Ar fi natural, ca școala primară cel puțin, să fie numai confesională, în cadrele fixate de legislația statului, pentruca țăranul și păturile inculte să nu audă propovăduindu-li-se de pe amvoane credința, iar de pe catedra școlii, adeseori — durere — disprețul ei. Nici un fel de orânduire în cele materiale nu stă dacă nu va fi forța internă, forța morală, forța sufletească, care să o țină.

S. ULPIAN.

Spiritism și metapsihică. Scepticismul ce cuprinsese pe unii dintre cei mai sinceri părținitori ai spiritismului, pe urma multelor descoperiri de înșelăciune și jonglerie, cu ocazia ședințelor, în cari s'au observat materializări de obiecte și chiar apariții luminoase, a îndemnat pe d. Paul Henzé, redactorul revistei *Opinion* să institue în 1922 și 1923 diverse experiențe la Sorbona, controlate de un *Comitet de savanți*, specialiști în studiile de psihologie și fiziologie. În 1922 era medium *Eva*; în 1923 *Guzik*, al căror renume era universal.

Rezultatul a fost extrem de nefavorabil. Niciun singur fenomen de materializare ori de apariție nu s'a produs, cât timp a fost controlată acțiunea celor doi medium (1), ambii au fost surprinși cu fraudă și încercări de înșelăciune (2) și prestidigitatie (3).

Deși rapoartele, făcute după fiecare ședință de Comitetul numit, sunt explicite și categorice și deși lumea serioasă a început să se disguste de multele șarlatanerii spiritiste, erau totuși unii cari mai aflau ceva de obiecționat, iar *Guzik*, blamat la Paris, își cerca norocul prin a te părți.

Un comunicat din 7 Decembrie 1924, dat de *Societatea metapsihică din Cracovia*, ne dă o nouă probă de apucăturile spiritiste.

Mediumul profesionist Ioan *Guzik* a fost pus din nou la încercare în fața *Comisiei de studii* a Societății metapsihice. Fără știrea mediumului, s'au introdus în sală patru aparate fotografice, puse în legătură cu o instalație electrică ascunsă. La un moment dat, când *Guzik* era în plinul exhibițiilor suprapământene, patru instanțanee cu magneziu au stabilit definitiv, că:

»1. Mediumul își liberase de sub control o mână și cu degetele, ale căror extremități erau frotate ca un fel de pastă fosforescentă, imita fenomene de ectoplastie și materializare;

»2. Fenomenele de contact și de telekinesie au fost produse cu ajutorul mâinii acesteia și cu picioarele, subtrase de control, ori cu gura.

»Se poate presupune, că *Guzik* posedă facultăți vizuale extraordinare și vede bine la întuneric; este în afară de orice dubiu, că are o mare abilitate de prestidigitator și că se servește de ea cu toată ocazia...» (L. Cr.)

MISCELLANEA.

Shakespeare catolic. Invățătul canonic Looten, profesor la Institutul universitar din Lille publică pe 312 pagini o carte documentată (*Shakespeare et la religion*, Paris, Perrin, 8 fr.) asupra chestiunii acesteia stabilind definitiv faptul, că în mijlocul convulsiunilor de reformă bisericească și schismă, cari turburară Anglia în veacul XVI, cel mai genial poet englez a rămas în viață și în ceasul morții un supus credincios al bisericii romane.

Numărate texte din opera sa evidentiază credințele religioase ale marelui tragedian. Respectă cu devotament sfințele taine, în special spovedania și euharistia, pe care o adoră, numindu-o pânea cea sfântă, pânea lui Dumnezeu. Atacă violent erezia puritană și pe pastorii anglicani. Deși în bucățile apărute după 1600 un scepticism penibil se infiltrează în sufletele eroilor săi, totuși la moarte (1616) S. își face profesiunea de credință, scriind în testamentul său: »Sufletul mi-l pun în grija Dumnezeului Creatorului meu, sperând și cu siguranță crezând, că prin singurele merite ale lui Isus Hristos, Mântuitorul meu, voi fi admis să particip la viața cea nemuritoare«. De aceea William Filmon, clericul anglican († 1668 în amintirile sale despre Shakespeare, notează cu un fel de regret: »El a murit papist«. — Astei controverse între catolici și protestanți s'a terminat definitiv. (s.)

Balzac și „Imitațiunea lui Isus Hristos“. Cartea aceasta este pentru dogmă ceea ce este acțiunea pentru gândire. Catolicismul vibrează într'însa, se mișcă, se agită, se ia la luptă trup la trup cu viața omenească. Vorbește tuturor patimilor, tuturor dificultăților, chiar celor mondene; ea rezolvă toate obiecțiunile; este mai elocventă decât toți predicatorii, pentru că glasul său este al tău; el se înalță în inima ta și tu îl înțelegi prin suflet. Ea este, în sfârșit, evanghelia tradusă, apropiată tuturor timpurilor, suprapusă tuturor situațiilor«. În curând vom avea o nouă ediție românească a cărții acesteia dumnezeiești. (ic.)

Victimele revoluției rusești. După datele publicate de serviciul de statistică bolșevică, dela 25 Octombrie 1917 data venirii la putere a lui Lenin și Troțki) până la începutul lui 1922 au fost executați în Rusia; 1,215 preoți, 28 episcopi, 6,775 profesori și învățători, 8,800 medici, 54.650 ofițeri, 260,000 soldați, 10,500 ofițeri de poliție și jandarmerie, 48,500 jandarmi și sergenți de poliție, 12,950 proprietari foncieri, 355,250 alți intelectuali, 192,350 muncitori și 815,100 țărani. În total 1,766,118 persoane.

Datele aceste antibolșevice sunt cele mai puțin suspecte, având valoarea de documente sovietice, oficioase, autentice. În cifrele de mai sus nu se cuprind milioanele celor morți de foame, de epidemii și de alte calamități ivite pe urma nefastului regim de teroare. Elita națiunii ruse a pierit în flăcările revoluției, în noaptea închisorilor, în chimurile foamei. Dela 1 Ianuarie 1922 date autentice nu s'au mai publicat. Statisticile particulare aproape dubleză, pentru acest restimp, totalul de mai sus. (d.)

O mică perlă din Liturghia siriacă. După slujbă: »Rămâi cu bine altar sfânt și dumnezeesc al Domnului: nu știu dacă mă voi mai rențoarce sau nu la tine. Să-mi dea Domnul, să te văd în Biserica cerească a întâilor-născuți: în moștenirea aceasta am încredere eu. Rămâi cu bine altar sfânt și de împăcare: ceea ce le-am primit din tine să-mi fie spre ispășirea fărădelegilor, spre iertarea păcatelor și spre încredere în fața scaunului înfricoșat al Domnului și Dumnezeului nostru, în veci. Rămâi cu bine altar sfânt și masă a vieții și cere-mi de milă dela Domnul Nostru Isus Hristos, să nu încetez niciodată ați păstra amintirea, de acum și până în vecii vecilor. Amin«. (s.)

Cum distruge Roma naționalismul. Din recenta adresă către Franța a primministrului provinciei Québec:

»Canada franc. ză este cea mai evidentă pildă de vitalitate a Franței. De aproape două veacuri suntem separați de voi. Vedeți însă cu câtă pietate am păstrat amintirea voastră, tradițiile voastre, limba voastră și legile voastre. Vă suntem și azi atât de atașați, cași în ziua când ne-a părăsit ultimul vostru soldat. Dar să mă credeți, că-dacă există astăzi o Canada franceză, dacă noi vă mai vorbim limba, dacă vă mai cântăm cântările, dacă vă practicăm dreptul, este, pentru că am rămas credincioși totdeauna cultului, pe care ni-l-au învățat misionarii voștri și martirii voștri, este, pentru că noi am păstrat legăturile cu Roma... Intr'asta residă misteriosul secret al supraviețuirii franceze, care vă uimește uneori pe voi și turbură pe vecinii noștri...»

Cât de frumoase pagini, câte elogi neuitate și cât de mișcătoare aprecieri nu s'au făcut și la noi relativ la rolul legăturilor noastre cu Roma în reînvierea conștiinței naționale, în recitarea din nou cu fală a crezului latinității românești. În sinceritatea emoționantă a mărturisirilor acestora un neam s'a găsit pe sine însuși și s'a recunoscut. Fătărnicia nerecunoșcătoare și mincinoasă ni s'a importat depe alte țărâhuri, ea nu va reprezenta niciodată sufletul românesc cinstit și drept.

Oare Românii din valea Timocului sârbesc, din jurul Vidinului bulgar, din ținuturile albaneze și grecești, ori chiar frați de peste Nistru nu ni-ar trimite și nouă tot atât de duioase scrisori cași adresa primministrului canadesez, dacă s'ar adăpa la aceleași izvoare, din cari își scoate Canada franceză energiile și conștiința?

Să mediteze sufletele mari, sufletele românești, sincere! (d.)

CĂRȚI ȘI REVISTE.

Episcop Dr. Alexandru Nicolescu: *Din trecutul bisericii răsăritene cu reflexii la timpul de față.* Lugoj 1925. 20 Lei. Este al 2-lea număr din Biblioteca pentru clasa cultă, schițând pe înțelesul tuturor întreagă golgota frământărilor bisericii răsăritene dela începutul ei până în zilele noastre. Sfârșitul broșurii este o admirabilă apologie a creștinătății catolice și un cald apel la unirea tuturor în legăturile dragostei cu Roma. Seninătatea și adâncimea convingerii, bogăția de material adunat, de literatură cercetată și mai ales temeinicia argumentării sunt calități cari vor face mult bine și cucerind vor contribui simțitor la soluționarea gravei probleme ce apasă pe sufletul românismului: unirea cu Roma, de unde numai se poate aștepta o mântuire. (s.)

I. Agârbiceanu: *Desamăgire.* Editura „Ancora“. București. Pag. 190. Lei 35. Noul volum apărut de curând, al părintelui Agârbiceanu, cel mai puternic și tipic scriitor ardelean, vine să întărească tot mai mult credința noastră, că în literatura română adâncurile sufletești ale țaranului, ale cărturarului, ale întregii societăți ardelenesti, așa cum s'a cristalizat ea de veacuri, în scrisul ușor și limpede, fără artificiile „estetice“ moderne, ce încearcă evocări de efecte prin meșteșuguri de „artă superioară“ prin urmare nebuloasă, — și-au găsit pe cel mai îndrăzneț tâlcuitor. Adaogând fondul de absolută seninătate morală ce stăpânește dela un capăt la celalalt întregul volum, cași întreagă opera lui Agârbiceanu, putem spune fără șovăire și fără puțința de a putea fi contrariați, — că părintele Agârbiceanu este cel mai puternic nuvelist al nostru. S'ar părea că literatura sa este „regionalistă“ și că ar scoate în evidență numai sufletul ardeleanului în legătură cu războiul pentru unitatea neamului ori cu stările de după unire. O astfel de credință dintru-nceput e greșită: Stările agitate din cursul războiului, cum și fenomenele prefacerilor gene-

rale venite pe urmă, trebuie negreșit să provoace în sufletul fiecărui român cinstit aceleași îngrijorări, aceleași dureri adânci, aceleași tragedii fără nume, ce întâlnim în sufletele atât de cinstite ale personajilor din nuvelele cuprinse în acest volum. E acelaș suflet în toți românii de bine și așa fenomenele psihice trebuie să fie aceleași. Particularismul său ardeleanesc e mai mult de formă: simplitatea instrumentului artistic și amănuntul Ardeleanului nu-i place nici vorba multă nici simbolul, el lămurăște precis, cu bogăție de situații, sufletele oamenilor cari se luptă, sufer și cearcă să înfrunte haosul zilelor de azi. Natural, în astfel de situații dramele sunt de nelncunjurat: prăpastia între stările de lucru, cristalizate pe urma unor îndârjite și îndelungate lupte și „cerințele vremilor de azi, în România-Marcă” nu poate fi trecută fără sguđuirii uriașe, chiar dacă aceasta prăpastie e de natură trecătoare (Desamăgire).

Un critic scria odată despre literatura ardeleană: „Realistă prin tehnică, această literatură e idealistă prin cuprins, prin felul de-a înțelege viața ca o luptă pentru bine, pentru libertatea sufletească; ea mai e apoi fundamental morală”. Aceasta judecată, spusă înainte cu vre-o 5 ani, stă în întregime, fiind vorba de noul volum al părintelui Agărbiceanu. Iacă spre pildă în »Părinții«, cei doi nenorociți, Chiva și Gheorghită, scormoniți din multa lor durere, la „gândul că pot face ceva pentru Niculiță cel mort departe”, mergând la cimiter „cu două ramuri de salcie” și o luminărică „din ceară și feștilă de fuior”. Pagini admirabile de statornicia în convingerile morale găsim în »Elenușa nu se mai mărită« (pag. 13-14 șcl.). Desamăgirea doctorului Grecu și puternica dramă socială ce se desfășoară în *Mașina*, ori fapta milostivă a servitoarei din »Adăpost de-o noapte« sufletul larg al Marinei din minunata »Moștenirea lui Gheorghită« nu sunt ele admirabile pilde de-o morală sinceră și înaltă? ș. a. — Asupra volumului mai nou al părintelui Agărbiceanu critica nu poate să se exprime decât numai cu cea mai largă recunoștință: el este un document al sufletului neamului românesc, în special al Românilor ardeleni, cari nu vor să-și schimbe credințele și convingerile morale de dragul unor iluzii „moderne”. — Recomandăm noul volum cu toată căldura.

Șt. Pop.

Calendarul dela Blaj pe anul 1925, a înregistrat cel mai invidiat record: într'o săptămână și-a desfăcut cele două ediții în toate miile de exemplare. Este cea mai cloventă dovadă, că autorii (Alexandru Lupeanu și Iuliu Maior) au înțeles ce aștepta lumea dela dânsii și dela o broșură pe care o ai în mână 365 de zile la an. Scris cu grije, tipărit cu grije, aducându-și singur aminte, dintre toate calendarele românești ale acestui an, că s'a schimbat calendarul și talmăcind minunat rostul acestei schimbări, C. d. B. s'a învrednicit să fie amintit cu elogiul de presă și să intre în mii de case românești, rămânând în intimitățile familiare prieten bun și sfetnic cuminte douăsprezece luni întregi. (d.)

R. Guitton, S. I. *De la Chastelé*. Paris Lethielleux, 10 rue Cassette, în 16, 3 fr. În viața frământată de patimi, bătută de ispite, turburată de lumini și de întuneric abia răușește să se strecoare rece și neatinsă frumuseța castității. Prețuită cași rarile exemplare de exotice pietri scumpe este o apariție neînțeleasă, suspționată ori necrezută decât doar de privirile îngerilor și de instinctul infailibil al sufletelor curate. Guitton o descoperă în toată splendoarea ei neprihănită. Cutremurarea ei umple de o dumnezească aromă toate șirele acestei cărți, din care nu lipsește nici amănuntul impresionat, nici sguđuitoarea tragedie a rătăcirilor inimii omenești. (d.)

G. Breton *Une fondatrice de Congrégation religieuse, au XIX-e siècle: Mère Marie-Eugénie de Jésus*. Sainte-Etienne, în 8 530 p. Splendide: pagini de agiografie catolică, respirând atmosfera înălțimilor religioase, redau viața unei sfinte din zilele noastre (1817 - 1898). Fondatoarea *Asumpționistelor* trăiește într'însele, se luptă, învinge și moare în extasul operei celei mai desăvârșite pe care o poate crea geniul creștinismului: viața eroică a unui sfânt. Este o frântură din soare această carte; luminează, aprinde și fecundează sufletește. (s.)

Ehrenberg—Bubnov, *Oestliches Christentum Dokumente*. Vol. I. München, Beck, 375 p. Un fel de »antologie spirituală« a poporului rus revelând creștinismul *practic* rusec prin scrierile cari îl tratează mai de aproape: Ciaadaev, Aksakov, Khomiakov, Icontiev, Soloviev. Este puțină nouitate în acest întâiu volum, pentru cine cunoaște cât de cât pe adevărații interpreți ai sufletului religios rus (A. Palmieri, P. Gagarin, Leroy-Beaulieu, Hase ș. a.) - Traduce documentele Dr. N. Bubnov. Volumul al 2-lea ne va reda creștinismul *teoretic* al Rușilor, sperăm mai amănunțit și mai tălmăcit pentru marele public. (c.)

CRONICA.

Capitulul din Blaj complet. La întregă țara, sosesc zilnic cereri de 18 Ianuarie cor. în mijlocul împunătorului ceremonial obișnuit s'au făcut promoțiile graduale ale membrilor capitulului bobian, în frunte cu noul prepozit Rs Iacob Popa și instalarea noului canonic Dr. Ioan Coltor, directorul revistei noastre. În frământările de astăzi ale creștinismului românesc înaltul for de conducere al sutelor de mii de credincioși ai Blajului se prezintă cu forțe tinere, viguroase și mult apreciate, dela cari se așteaptă pe dreptate, să înalte tot mai sus ridicatul prestigiu de care s'a bucurat totdeauna corporațiunea întâilor demnitari ai uniților din Ardeal. Frumosele figuri ale înaintașilor, amintite cu litere mari în istoria suferințelor și gloriilor românești de pe aceste plajuri vor fi un indemn de fiecare zi al capitularilor, depozitari ai încrederii unanime așezate într'înși. Revista noastră se asociază la urările de bine ale tuturor, amintindu-le, că din activitatea și hărnicia lor izvorește în mare parte fericirea și norocul nenumărat credincioși ai mitropoliei dela Blaj și marele bine de mâne al unirii sufletești a românismului de pretutindeni.

Cultura Creștină.

Anul Sfânt. Numărul celor înscrși până astăzi pentru peregrinajul la Roma întrece toate așteptările. Deși Comitetul național central al peregrinajului nu a lansat până astăzi niciun apel, așteptând să sosească ultimele înviațiuni dela Roma, în cari se vor precisa zilele, când este mai potrivit să mergem noi, totuș din

participare, părănd a se întrece românii uniți și ortodocși. Mirajul unui an sfânt al întregii creștinătăți adâncite în elanul închinării lângă trupurile lui Petru și Pavel, în întunericul catacombelor, ori în mijlocul majestoaselor străluciri ale creațiunilor lui Michelangelo, bucuriile sperate în vederea amintirilor de martiri creștini și de eroii români fascinează sufletele tuturor. - Vom cerca să facem o noare românismului întreg printre toate neamurile lumii, cari își dau întâlnire anul acesta lângă mormântul de marmoră al pescarului de pe țărmurii Genesaretului. (i.)

Congresul cooperatist ținut la București în 2, 3 și 4 Ianuarie a. c. se crede a fi de o covârșitoare însemnătate pentru dezvoltarea vieții economice și sociale a țării românești. Deschis în prezența Regelui, care a avut bunăvoința să spună un cuvânt cald și luminos despre importanța cooperăției, congresul din acest an a fost cel dintâiu congres compus din reprezentanții tuturor ținuturilor României întregite.

Deosebitul interes, ce s'a arătat din toate părțile congresului, discușiunile urmate, dezideratele exprimate și hotărârile luate au întărit pe participanți în convingerea, că consolidarea țării nu se poate realiza decât prin colaborarea tuturor și că, în urmare, e nevoie să se întreprindă tot ce se poate pentru ca cooperăția să iee și la noi, pretutindenea, un sbor mai înălțat și mai larg, împlinindu-

menirea socială și economică în felul cum și a împlinit-o în toate țările, în care clasele muncitoare au înțeles, că sunt datoare să muncească mână în mână pentru îmbunătățirea sortii lor. În lupta grea pentru traiu oamenii să nu alerge după câștiguri, după dividende grase, ci prin asociații de producție și valorizare, de consum și de credit să se ajutoreze imprumutat, deprinzând virtutea solidarității, al cărei sol nu e în lăturea materială ci în lăturea morală a concepției socialiste. În felul acesta cooperarea, umanitară și idealistă, va concilia asperitățile dintre capital și muncă. Evoluția sistemelor economice aceasta o și cere credem — pentru o mare epocă din viața neamului.

Cele mai remarcabile vorbiri în marele congres s'au referit la neutralitatea cooperării față de luptele politice, la autonomia ei față de stat, la conducerea și la educația cooperatistă. Și cu tot dreptul, fiindcă orice politică de partid, cum și stânjenirea libertății de mișcare a cooperării, prin amestecul direct al statului, compromite fundamental idea și pipernicește viața cooperatistă. Luptele politice de partid trebuie excluse total din cooperare, iar statul prin legi potrivite firii acestei instituții să-i fixeze numai cadrele câmpului de activitate apoi s'o controleze și ajute, cum controlează și ajută un părinte pe fiii săi majori.

Necesitatea unei conduceri centrale și unitare, carea neîntrerupt să trimită sucul curat, dătător de viață, la fiecare părticică din organismul cooperativ, e evidentă. Tot așa-i de clară și trebuința educației în aceasta mișcare social economică. În organizațiile capitaliste producția și distribuția bunurilor le asigură spiritul de inițiativă, calificarea, puterea și răbdarea, cu cari lucrează cei interesați. Tot așa și organismul cooperatist, munca colectivă, numai cu priceperea, energia și perseverența membrilor va putea produce rezultatele, ce cu dreptul se așteaptă dela el. În scopul acesta viața cooperatistă trebuie îndrumată, poporul educat, desvoltând în fiecare individ interesul pentru alții, făcându-l să înțeleagă, că cooperarea nu este numai o chestie de ordin economic, ci înainte de toate o chestie morală.

Cum în lipsa educației cooperatiste, la noi și mai ales în părțile transilvănene, cooperarea nu progre-

sează, sperăm, că congresul dela București va avea ca urmare și o propagandă vie și luminoasă pentru această instituție în părțile largi ale poporului nostru dela la sate și ale muncitorimei dela orașe. Suflete generoase, încălzite de idealuri morale și sociale și sprijinite pe puterea înțelegătoare a poporului, vor contribui la deșteptarea, înflorirea și avântul vieții cooperative și la noi, unde e așa mare nevoie de ea. (Senior).

»Pardon, Merci, Au revoir...« Noțița noastră din numărul trecut relativ la puhoiul de literatură pornografică, ce inundă piața de cărți și reviste, a avut mângâierea să vadă pornindu-se o mai intensivă campanie în contra acestei infecții degenerate a unor traficanti de nevinovăție amăgită. Putregaiul scrisului obscen începe să miroase prea rău decât să mai poată fi tolerat cu indulgență, ori privit cu nepăsare, cu atât mai vârtos că face cea mai grozavă concurență tuturor îndemurilor de bine ale slovei românești serioase și curate. Cele 12-13 reviste de picanterii și necurătenie, svârlite ca un gunoiu mucegăit în mâle tineretului nepriceput și svăpăiat sunt menite să vlăguiască toată puterea de sănătate morală câștigată în școală ori la căminul cinstit și curat al părinților. Înaltii prelați, ministrii cultelor și al instrucției, au un teren unde cuvântul lor poate valora cât o biruință decisivă într'un război al țării. Iar presa și procurorul să continue campania începută în contra acestei pestilențe imunde (d)

Abatele Rousselot. În 15 Decembrie 1924 moare la Paris savantul canonic Rousselot profesor la Institutul catolic și la Collège de France. Numit cavaler al Legiunii de onoare pentru invențiile sale importante în domeniul acusticii, cu aplicări practice la studiul, dela distanță, a sunetelor de mare intensitate.

Numele lui însă e mare în limbistică. Prin aparate acustice, pe cât de simple pe atât de ingenioase, a reușit să afle relații precise între numărul de vibrațiuni ale sunetelor, ce caracterizează diversele dialecte. Astfel, dând bază experimentală, reducând la cifre, fenomenele complexe fonetice, cari înaintea lui se studiau fără umbră de metodă — a făcut din limbistică o știință. Toate universitățile își au astăzi laboratoarele de fonetică experimentală, a căror paternitate revine învățatului canonic. (gs.)